

VILÁGSZÍNHÁZ A MAGYAR RÁDIÓBAN

„A Világszínház a Magyar Rádió Dramaturgiájának több évre szóló vállalkozása, mely az érdeklődő hallgatót végigviszi a drámaírás két és félezer éves történetén.” Így jellemezte önmagát az 1976 áprilisában indult és 1984 januárjában véget ért sorozat műsorfüzeteinek első oldalán.

Nem tanfolyamot akartunk tartani. Nem tudós magyarázatokba ágyazott szemelvényeket kínáltunk a hallgatónak, hanem csonkítatlan – bár az adhatóság követelményei szerint rövidített –, ép, egész műveket. A két és félezer éves történetet a hagyományos korszakolásnak megfelelő ciklusokra osztottuk; egy ciklusban 5–12 mű hangzott el, hetenként egy, előbb a Kossuthon, majd ismétlésként másnap-harmadnap a harmadik adón. A ciklusok között legalább kéthónapos szünetet tartottunk.

A korszak drámaírásáról, színházművészetéről, történelméről, kultúrájáról a tudós magyarázatot Székely György páros beszélgetései adták. Ezek a 30–40 perces műsorok külön hangzottak el a ciklusok első és utolsó hetében.

A Világszínháznak nyolc év alatt 133 adása volt. Ekkora mennyiséget lehetetlen újonnan fölvenni. A ciklusok előkészítése tehát úgy kezdődött, hogy meghallgattuk a számbajöhető stúdiófelvételeket és színházi közvetítéseket. Az időtálló, értékes produciókat másorra tűztük közülük; ami műszaki vagy művészi okból alkalmatlannak bizonyult, azt vagy elhagytuk, vagy újra fölvevük. És mivel egy rádiófelvétel nem annyira drága, minden dramaturg lehetőséget kapott arra, hogy néhány könyvben szunynyadó, soha vagy alig játszott, esetleg magyarul ismeretlen klasszikust is közönség elé vigyen.

Mint minden antológia, a Világszínház is egyszerre hiányos és önkényes. Alig-alig adtunk képet az Európán kívüli drámáról; viszont igyekeztünk pályaelőnyt biztosítani a kelet-európai íróknak, különösen a hazaiaknak. Mentségeink az előbbire, indokaink az utóbbira, úgy érzem, nyilvánvalóak.

Hasonlóképpen érheti a Világszínházat az eklekticizmus vádja. Nem volt „egyeséges koncepció”: sem tematikai, sem stílárís-dramatipológiai. Műveket kerestünk, jó műveket, melyek a hallgatót ott marasztalják másfél órára egy klasszikus mellett, és talán a következő héten is odacsallják.

Még kevésbé lehetett egységes az elhangzott produciók stílusa. Nem dönthettük el, hogy a korabeli élményt próbáljuk-e rekonstruálni, vagy a mának hangszereljük-e át a műveket. Az adások egyhatoda színházi közvetítés volt, a két legrégebbit – a *Jövedelmező állást* és a *Farkasok és bárányokat* – 1950-ben, illetve 1951-ben vették föl elődeink. A megismételt stúdiófelvételek közül is 1955-ben készült *A zalameai bíró*, a *Don Juan* és *A rágalom iskolája*: mindhárom a Cserés Miklós nevével fémjelzett első Világszínház darabjaként hangzott el, amely 1954-ben indult és 1957-ben ért véget, a huszonhetedik adással. De az ötven új stúdiófelvételt is féltucat dramaturg és másfél tucat rendező jegyzi. Csak arra törekedhettünk tehát, hogy méltó előadásban vigyük a hallgató elé a műveket.

Van viszont egy lehetséges vád, amelyet nem szégyellünk: az, hogy a Világszínház irodalomközpontú. Föl kell ismernünk ugyanis, hogy rádióban a dráma csak akkor győzhet, ha előadói a szükségből – a látvány hiányából – kovácsolnak erényt: tartalmas, dús, együttálmodásra készítő akusztikumot.

Leghosszabb ciklusunkat, a görög-római sok ismétlés jellemezte – Aiszkhülosz, Euripidész, Menandrosz művei – és két friss fordítás: Szophoklész *Antigonéjéé* Jánosy István és Plautus *A ládikájáé* Devecseri Gábor tollából. Kiugró sikert a *Lüszisztraté* aratott (Devecseri Gábor fordítása): operettesítés nélkül a tömény Arisztophanész; nagy merészség kellett hozzá, de megérte.

Középkor-ciklusunk két fölfedezést hozott. Megbukott Sudraka *Agyagkocsikája* (Schmidt József fordítása). A kritika kötelességének érezte, hogy az ismeretlen szerzőjű *Az ember hívattatását* (Mesterházi Márton fordítása) ideológiailag „a helyére tegye” – bár több hallgató szerint évente ismételhetnénk halottak napján. Cseng Ting-jü *A pénz rabja* című darabja (Kalmár Éva fordítása) ismétlésként is sikernek számított.

Bornemisza Péter *Tragédiája* nemcsak a kora reneszánsz ciklus darabjai, a Držić-, Machiavelli-, Marlowe-dramák ismétlései közül emelkedett ki: az egész vállalkozás egyik legszebb produkciója lett.

Shakespeare-ciklusunkból az új *Hamletet* ítélte legsikeresebbnek a közönség is, a szakma is.

Dramaturgiai szempontból barokk ciklusunk – Ben Jonson, Calderón műveiből – a legmerészebbek egyike volt. Webster drámája, az *Amalfi hercegnő* (Vas István fordítása) nemcsak bátor kísérletnek bizonyult, hanem sikeresnek is.

A Racine-, Molière- és Milton-dramák ismétléseinek sorából sajnos nem eléggé emelkedett ki Corneille *Horatiusa* (Kálnoky László fordítása ebben aligha vétkes).

A következő ciklus – Szegedi, Wilkowiecki, Csokonai, Fonvizin, ismeretlen kínai szerző – és az egész Világshízház legnagyobb sikere volt a *Kocsonya Mihály házassága*, és csak kevéssel maradt el mögötte *A filozófus*.

Felvilágosodás-ciklusunkban Fielding, Goldoni, Sheridan, Beaumarchais, Gribojedov darabjai mellett eseményszámba ment *A méla Tempefői* új rádióváltozata. Nagy kár viszont, hogy a közönség és a kritika nem figyelt föl eléggé Marivaux-ra: *Az örökség* magyarországi bemutató volt, és Réz Ádám fordítása egymagában szenzáció.

A preromantika-sorozat – Lessing, Goethe, Schiller, Kleist, Katona drámáit – küzdelmek, kudarcok, heves belső viták kísérték. Csak a *Heilbronni Katica* bizonyult kétségkívül sikeresnek három új fölvételünk közül.

Annál több sikert hozott a két romantika-ciklus: Büchner, Vörösmarty, Kisfaludy és Victor Hugo művei. Talán itt volt ereje teljében a Világshízház társulata. Vagy a romantika vált időszerűbbé a szokottnál: Shelley *A Cenci-házának* (Eörsi István fordítása), Byron *Káinjának* (Eörsi István fordítása), Krasinski *Istentelen színjátékának* (Szabó Lőrinc fordítása), Vigny *Chatterton, a költőjének* (Fáber András fordítása) és a csak húzással-szerkesztéssel átdolgozott Teleki-dramájának, *A kegyencnek* fölfedezése mellett esemény volt a *Lorenzaccio* új fölvétele, de *Az ember tragédiája* és a *Borisz Godunov* ismétlése is.

Gogol–Osztrovszkij–Csiky-ciklusunkban a két dokumentumértékű színházi közvetítés mellett *A vihar* és a *Paraziták* új fölvétele is megérdemelt sikert aratott.

Szuhovo-Kobilin trilógiájának merész, remekbe sikerült új stúdióváltozata a Világshízház legkevesbé átgondolt ciklusából emelkedett ki.

Első századvég-ciklusunk Ibsen, Tolsztoj, Franko és Hauptmann műveit tartalmazta, és csupa ismétlésből állt össze. Ez is jelzi, hogy a hazai színházi szakmának kedves és ismerős korszakhoz érkeztünk.

A második századvég-ciklus méltán ismételt színházi közvetítései – a Shaw-dramák – mellett két kitűnő új stúdiófelvétel emelkedik ki: a *Cserezszyéskert* és a *Haláltánc*.

A századelőt további legendás Shaw-előadások közvetítésével, és régebbi Gorkij-sorozatunk legjobb darabjainak ismétlésével mutattuk be. Közöttük J. M. Synge *A*

szentek kútja című művének fölfedezése (Göncz Árpád fordítása) volt az igazi nagy esemény.

Második századelő-ciklusunk Heijermans-, Bródy-, Schnitzler-bemutatói közt több volt a merész kísérlet; de csak Frank Wedekind darabjának, *A tavasz ébredésének* (Bányay Geyza fordítása) új stúdiófelvétele emelkedik ki közülük igazán.

A Világszínházat különleges ciklus zárta, melyet kizárólag a századelő magyar drámaírásának: Lengyel Menyhért, Thury Zoltán, Barta Lajos, Szomory Dezső, Gábor Andor és Balázs Béla műveinek szenteltünk. A tizenegy adásból hét új stúdiófelvétel; legszebben Füst Milán *A lázadó*, Csáth Géza *A Janika* és Molnár Ferenc *Liliom* című darabja sikerült közülük.

Tervezésekor is, adás után is sokat gondoltunk a hallgatóra, akinek e műsorokat szántuk. Az Érdeklődő Hallgatóról inkább csak sejtéseink vannak. Lehet kíváncsi szakmabeli; dolgozatra-érettségire-kollokviumra-szigorlatra készülő diák; színházrajongó, akinek van egy-két üres órája; bárki, aki műveltsége hézagait akarja kitölteni – vagy talán csak egy unalmas estén az időt elmúlatni. Akárhogy is: megbízható becslések szerint minden adásunkat több százezren hallgatták.

Reményeink – olykor tapasztalatunk – szerint némelyik színház figyelmét is sikerült felhívunk egy-egy szerzőre, műre.

És kötelességünk felhívni a könyvkiadók – elsősorban a méltán dicsérhető Európa – figyelmét arra, amit nem tudunk bemutatni. Föltétlenül szükség lenne indiai, kínai és japán klasszikus dráma-antológiákra. És keservesen fáj, hogy nincs drámakötelete Mickiewicznek, Słowackinak, Wyspianskinak, de említhetem Sterija-Popovićot és Can-kart is. Az elvileg oly hön szeretett: közép-európai kis népek értékeinek garmadáját kellene még fölfedeznünk, s a közönség számára elérhetővé tennünk. Méghozzá elsőrangú fordításban.

Néhány szót terveinkről. Az Ifjúsági Főosztály már elkezdte legfontosabb adásaink rendszeres ismétlését – a diákhallgatók számára. A Világszínház legsikeresebb és leg-sikerültebb felvételeiből rövidített ismétlés-sorozatot tervez a Rádiószínház – ha nem is néhány hónapon, de néhány éven belül. A kilencvenes évek elején pedig hasonló módon szeretnénk bemutatni a modern drámaírás legjava műveit.

Végezetül következék a Világszínház leghűségesebb munkatársainak névsora. Rendezők: Barlay Gusztáv, Bozó László, Kóváry Katalin, Varga Géza. Dramaturgok: Bárdos Pál, Lékay Ottó, Magos György, Maráz László és e sorok írója.

MESTERHÁZI MÁRTON



Dearmas (Kuba): Rajz